

แนวคิดเรื่องชนชั้นและความสำนึกทางชนชั้น

แนวคิดเรื่องชนชั้นและความสำนึกทางชนชั้น (Class and Class – Consciousness) เป็นแนวคิดที่ Marx ให้ความสำคัญมากและใช้เป็นองค์ประกอบหลักในการวิเคราะห์ระบบสังคม Marx ใช้วิธีการ Historical Materialism ในการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยเริ่มตั้งแต่ในสังคมบุพกาลโดยเขาอธิบายว่า เนื่องจากความจำเป็นด้านการอยู่รอด ทำให้ผู้ที่ถือครองทรัพยากรที่ตอบสนองความต้องการของบุคคลได้มากกว่า กลายเป็นชนชั้นที่สูงกว่า ส่วนผู้ที่ขาดแคลนก็กลายเป็นชนชั้นที่ต่ำกว่า การแบ่งชนชั้นไม่เกิดขึ้นในสังคมบุพกาล เนื่องจากมนุษย์ต่างใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือร่วมกัน และแบ่งปันช่วยเหลือกันเพื่อความอยู่รอด ในสังคมเกษตรกรรมกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับกรรมและใช้แรงงานจำนวนมาก สังคมจึงเกิดชนชั้นทาส (Slaves) ขึ้น ใครที่มีทาสมากก็เป็นชนชั้นนายทาส (Master) จนถึงในสมัยสังคมก่อนการผลิตแบบอุตสาหกรรม ได้มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมากขึ้น และเกิดการแบ่งระดับชนชั้นหลายลักษณะ อาทิ การใช้ระบบวรรณะ (Caste System) ในอินเดีย ที่ประกอบด้วย

4 วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ชั้นนี้ตามนัยนี้
จึงเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาโดยกำเนิด เปลี่ยนแปลงไม่ได้ การแต่งงาน
ข้ามวรรณะในวรรณะที่ต่ำกว่ากษัตริย์และพราหมณ์ เด็กที่เกิดมา
จากถือว่าเป็นจัณฑาล เป็นต้น หรือในกรณีของสังคมไทยยุค
รัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นสังคมศักดินา ใช้รูปแบบการแบ่งชนชั้นโดย
ระบบฐานันดร (Estate System) การเคลื่อนย้ายระหว่างชนชั้นไม่
ได้ถูกห้ามโดยศาสนาเหมือนระบบวรรณะ แต่ถูกควบคุมโดย
ขนบธรรมเนียม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2553)

ในทัศนะของ Marx กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่
กำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลง
ไป เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรจนทำให้ที่ดิน
กลายเป็นทรัพยากรที่ขาดแคลน ผู้มีที่ดินมากจึงกลายเป็นชนชั้น
สูงในสังคม ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ชนชั้นปกครอง และพวกขุนนาง
(Lord) ส่วนชาวนาซึ่งไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และต้อง
เช่าที่ดินก็กลายเป็นชนชั้นล่างของสังคม (Serf) จนเมื่อเกิดการ
ปฏิวัติอุตสาหกรรม และมีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในโรงงาน
อุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ในการผลิตของบุคคลก็เปลี่ยนแปลง
ไปอีกครั้งหนึ่ง การเกิดขึ้นของชนชั้นนายทุนซึ่งเป็นเจ้าของโรงงาน
และชนชั้นกรรมกรซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานรับจ้างอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม
เป็นตัวอย่างสำคัญ โดย Marx กล่าวว่า ยุคนี้เป็นยุคที่มีการ
เอารัดเอาเปรียบกว่าทุกยุคที่ผ่านมา ดังนั้น หากต้องการเปลี่ยนแปลง
สังคม ต้องอาศัยการรวมตัวกันและการปฏิวัติของชนชั้นล่าง ซึ่งได้แก่
กรรมกรและชาวนา เพื่อโค่นล้มระบบทุนนิยมลง

ปัญหาสำคัญของแนวคิดทฤษฎีของ Marx คือ การสร้าง
ความสำนึกทางชนชั้น (Class Consciousness) ให้เกิดขึ้นใน
หมู่กรรมกร เพราะหากไม่เกิดความสำนึกทางชนชั้น การปฏิวัติก็
จะไม่สำเร็จ โดย Marx กล่าวว่า สาเหตุที่ความสำนึกทางชนชั้นไม่
เกิดขึ้นก็เพราะปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ประการแรกคือ ประชาชน
ทั่วไปมักยอมจำนนและยอมถูกควบคุมโดยชนชั้นปกครอง ประการ
ที่ 2 ประชาชนขาดพื้นฐานทางวัตถุ เช่น การศึกษา จึงไม่เกิด
ความสำนึกทางชนชั้น เนื่องจากในอดีตมีเพียงชนชั้นสูงเท่านั้น
ที่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ดังนั้น Marx จึงมีความเชื่อว่า เมื่อ
ชนชั้นล่างเกิดสำนึกทางชนชั้นแล้วก็จะสามารถรวมตัวกันเพื่อทำการ
ปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสังคมทุนนิยม และคอมมิวนิสต์ใน
ขั้นตอนสุดท้ายได้ และในขั้นนี้เองที่สังคมจะปราศจากชนชั้น เพราะ
บุคคลจะไม่สามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล (Classless
Society) ได้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านจะพบว่าแนวคิดดังกล่าวของ Marx
มีข้อจำกัด เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม ในกรณีของ
ประเทศไทย ดังพบว่าในปัจจุบันระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์
ความสัมพันธ์แบบนาย-ไพร่ และการศึกษาในระบบของไทย ได้
ชุกช่อนแนวคิดเรื่องการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม (Decultura-

lization) ที่เอื้อต่อการพัฒนา อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกัน การเรียนในระบบ (Schooling) ก็ปลูกฝังวัฒนธรรมการเรียนรู้ และ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้เรียนถูกครอบงำ ทั้งโดยหลักสูตรการศึกษาแบบเก่าที่ประเทศไทยถอดแบบมาจากประเทศตะวันตกใน ยุคทุนนิยมเก่า (Old Capitalism) ที่อยู่ในช่วงการเร่งผลิตแรงงาน ออกสู่ภาคการผลิต ซึ่งกำลังประสบปัญหาอย่างหนักจากวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อเนื่องยาวนานกว่า 4 ทศวรรษ และเมื่อผนวกเข้ากับหลักสูตรที่ แฝงเร้น (Hidden Curriculum) ของการเรียนในระบบของไทย ที่ ประกอบด้วยค่านิยมการฟังฟังรัฐ ฟังฟังผู้สอนและผู้มีอำนาจ ความ ละอายในการแสดงออกวัฒนธรรมดั้งเดิม และละเลยการพัฒนา ระบบคิดเชิงพินิจพิเคราะห์ ทำให้การศึกษาในระบบของไทยไม่สามารถ บ่มเพาะสำนักทางชนชั้นให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนได้